

Egri Sándor:

Aknaszlatina

Delfin a sómezőben

Másodpercenként három métert süllyed velünk a kosár. Le, egészen az első szintig, háromszáz méterig. Csodálatos föld alatti világ tárul elénk, amelyben nyoma sincs a szénbányák ijesztő feketeségének. Mert itt minden hófehér. Akarom mondani: sófehér. Hatalmas boltozatú csarnokokon keresztül igyekszünk előre a lábunk alá terített sószőnyegen. A csarnokok oldalából kisebb-nagyobb fülkék nyílnak, bennük ágyak sorakoznak. Európa különleges allergológiai kórháza ez, az asztmások megmentője. Délelőtt karbantartás, majd a délutáni csoport öt órahosszát tartózkodik lenn és aztán jönnek az éjszakások. Ők este héttől reggel hatig maradnak. Ukránok, oroszok, magyarok, svájciak, németek.

A **gyógyulás esélye** a tizennégy évesnél fiatalabbak esetében csaknem száz százalékos, az idősebbeknél attól függ, mennyire hatalmasodott el bennük a kór. Egy-egy háromhetes kúra után rohamaik jó darabig távol maradnak. Aztán persze újból előjönnek; előbb ritkábban, aztán sűrűsödnek. Olyankor ismét érdemes Aknaszlatinára látogatniuk.

A sófülkék némelyikét függöny rejti, az előkelőbb beutaltakat ízléses, fenyőlécekből ácsolt térelválasztós várja. Fenyőből készült egy másik fülkében az oltár is. Ökomenikus. Bármelyik vallás híve megtalálja a maga szent jelképeit. A bányászok vallásosak. Nemcsak itt, a világon mindenütt. Háromszáz-hatszáz méter mélyen a lelki támasz többet ér, mint egy fél deci rum. A gyógyulni vágyók szintén erőt meríthetnek.

Haladunk tovább. A falakon hol mitológiai, hol nagyon is valóságos ábrák; itt egy hal, ott egy óriáskígyó, amott delfin úszik a sómezőben. Némelyik bányász az anyósát vélte fölfedezni egy ijesztő figurában. Nem is olyan üres, nem is olyan félelmetes ez a föld alatti világ; a bányászok fantáziája benépesíti a vajatokat. Az alakok, a figurák a mélyet vallatók valóságos társai; legyen mivel egymást ugratni, legyen miről otthon mesélni.

Aknaszlatinán vagyunk, a máramarosi sóbányák leghíresebbjében, amelyről az a – most már nyugodt lelkiismerettel leírhatom – rémhír terjeng tavaly ősz óta, hogy a bányát ért vízbetörés beláthatatlan természeti katasztrófával fenyeget. 13 millió köbméternyi üreg felhagyott, vagy működő sóbánya ásítózik a föld alatt. A betörő víz addig-addig nyaldossa a falakat, míg a bányarendszer beomlik, a kráter magába szippantja a települést, a sós lé pedig feltartóztathatatlanul a Tiszába ömlik, fölborítva a folyó ökoszisztémáját. A 2000-ben levonult cianid-szennyeződést, meg a rekord árvizeket követően a Tisza-parti ember érzékeny. Különösen érzékeny Szolnok és környéke, hiszen a város és a környező települések a Tiszára épült felszíni vízkivételi műből

nyerik ivóvizüket. Létezik, hogy a csapból sós víz folyjon? – teszi föl a kérdést az ember. Egyelőre nem, hiszen éppen a cianid-katasztrófát követően elkészült a tartalék ivóvízbázisból, a Holt-Tiszából való víznyerő. De mi történik, ha a Holt-Tiszát kiisszuk? Közel százharmincezer ember vízellátásáról beszélünk! Olyan nem fordulhat elő. Viszont annak vize algásodik, jó meleg nyáron július végén, augusztusban „fölfordul”. Olyankor a fürdést sem ajánlják.

– 2001 decemberében már megjelent a víz a bányában, de a komoly vízbetörés 2002. májusában következett be – pergeti vissza az eseményeket **Mészáros Miklós**, a kilences bánya igazgatója. Nem tagadja, meglepetésként érte őket. – Mentettük, ami menthető volt, de sok minden odaveszett. Az állam kiutalt egymillió hrvnyát (kb. 50 millió forintot), abból kaptunk szivattyúkat, csöveket. Iszonyatosan nehéz munka következett. 2002 májusától 2003 nyaráig alig termeltünk. Csak 2003 júniusában indítottuk újra a termelést. Eleinte adtunk ötezer tonna sót havonta, novemberben már hét és felet, decemberben kilenc és fél ezret. Havi húszszer tonnával úriemberek lehetnénk.

A sóbányászat mindig állami monopólium volt és az is maradt Máramarosban is. Egykor az uralkodók hasznát gyarapította, majd az államét. Mióta? Aknaszlatinán római kori pénzeket is találtak. A Szovjetunió éveiben óriási nyereséget hozott az államnak a sóbánya. Akkoriban nem tudtak annyit termelni, amennyit ne nyelt volna el a hatalmas birodalom vegyipara. A Szovjetunió szétesésével megszűntek a tervezdélkedés piacai, hoppon maradtak a sóbányászok. Vagy kaptak fizetést, vagy nem. A kilencvenes évek közepén inkább nem. Csoda-e, ha szétszéledtek? Bázisukat, otthonaikat sohasem adták fel, ám a megélhetésért menni kellett.

Mészáros Miklós – Miku, a fiatalabbaknak Miku bácsi, de senkitől nem hallottam, hogy igazgató úrnak szólítaná – többedmagával Dorogon kötött ki. A Lencse-hegyi bányában teljesített öt hónapot. Megfogta a munka végét, ahogy friss jövevényhez illik. A Lencse-hegyi bányászok csitították: – Miklós, állj le, mert te ma már annyit teljesítettél, amennyiért meg kellene dicsérni. Itt meg nem szokás megdicsérni senkit! A magyarországi „kirándulásból” lett a szekrénysor, meg a sarkított képernyőjű színes tv. Parabola antennával a magyar adásokat is fogják.

Miklósnak Lencse-hegy volt a második munkahelye. Kiruccanása. De ő sóbányász. Gyerekkora óta. Amikor kijárta az iskolát, nyakába akasztották a hámot. No, fiam, toljad a talicskát! Ennyi volt a bányászavató. Ahogy tapasztalt, úgy emelkedett a ranglétrán. Fokról fokra. Ezért nincs olyan munkafogás, amelyikben át tudnák verni. Tanfolyamokat végzett, iskolákat. Mind munka mellett.

Aknaszlatina két működő sóbányája – a nyolcas és a kilences – 800-900 dolgozót foglalkoztat. A técsői járásnak ez a legnépesebb üzeme. Régebben robbantással

is haladtak előre a sötömbök között, a vízbetörés óta csak a kombájn dolgozik. Mint egy holdjáró, aminek hatalmas ormánya jókora szöges buzogányban végződik. Az marja magát előre. Ural 10-es a becsületes neve, öt percenként ad tizenöt tonnát. Mögötte a villanyautó, az szállítja a liftekhez a sót. Hatszázhatvan volttal működik. A bányában csak elektromos készülékek üzemelnek. A másik kombájn, a modernebb Ural 20-as három percenként tud 15 tonnát. Azaz, csak tudna. Már nem dolgozik, nincs hozzá alkatrész. Nem is igen lesz. A bányavállalat nagyjából 300 ezer hrivnya – 15 millió forintnyi – adósságot görget maga előtt.

A kilencvenes években szétszéledt sóbányászok mára nagyjából hazaszivárogtak. A kilences bányában szinte csak magyarok dolgoznak. Ők megállapodottabbak. A kevesebb biztossal beérik.

A Técsői Ukrajna legnagyobb területű járása. A Kárpátok és a Tisza szorításában, a román határtól északra a hajdani történelmi Magyarország Máramaros földje volt. Valaha Huszt vára is vigyázta. A második világháborút követően a Szovjetunió eldugott vidéke lett, akkoriban elzárt is. Határzóna, ahová idegenek csak engedéllyel tehették be a lábukat, mert az ipart jórészt hadiüzemek jelentették. Helikoptergyár, a rakéták memóriaegységét előállító üzem, alkatrészgyár tengeralattjárók számára, repülőgéppalkatrész-gyártó cég stb. A hadiipar meglepedésének éppen a vidék nyugalma, elzártsága kedvezett. A sűrűn lakott, hegyvidéki járásban huszonöt-ezer munkahely szűnt meg a rendszerváltáskor. Annyi család maradt éhen. Manapság nem találni Nyugat- és Dél-Európának olyan országát, ahol ne lelnénk técsőieket. Csak Portugáliában hatvanezer ukrán dolgozik, köztük rengeteg kárpátaljai. Saját újságokat adnak ki ukrán és orosz nyelven.

A tőkebeáramlás már régen megindult Kárpátaljára. Az állami erdőgazdaság, a Zakarpatlesz minden fűrészüzemét, bútorgyárát privatizálták. A Skoda Záhony mellett Tiszasalamonban nyitott összeszerelő üzemet, az Audi Ungvárra, Munkácsra kacsintgat. A Benetton 150 fős varrodát működtet Técsón, amit most bővít kétszer akkorára. Csak Aknaszlatinára indul nehezen a tőke, pedig gyorsan fialhatna!

Aknaszlatina minden vonzereje a sóbányából fakad. Az első a gyógyturizmus. A légúti megbetegedésben szenvedőket most három allergológiai kórházban – az ukrán államiban, a területiben és a vasutasokéban – kezelik. Európai színvonalon az öreg kontinens legnagyobb hatású gyógyhelye lehetne.

A másik a szabadidős vagy természetközeli turizmusnak egy új ága, amelyre éppen a bányából kiszivattyúzott, tavakba gyűjtött sós víz nyitott lehetőséget. A sós tavak partján máris faházak, egész bungalótelepek nőttek ki a földből. Nyári hétvégéken tűt nem lehet leejteni, annyian nyüzsögnek a partokon. A sós víz úgyszólván minden betegséget gyógyít: legeredményesebb a reumára és a bőrbetegségekre, akár

a legma-kacsabbakra is. Ne feledkezzünk meg a Kárpátok vadregényes tájairól és a Tiszáról sem. Ámbár a most békés folyó partja egyelőre megközelíthetetlen. Nem a természet állít elénk akadályokat, hanem a politika. A Tisza vonala az államhatár Ukrajna és Románia között. A tízezer lakosú Aknaszlatina nagyközséggel szemben, a Tisza túloldalán fekszik Máramarossziget. A híd – amely 1944-ben megsemmisült – mindössze két éve épült újjá. Nagy szerencse, hogy az eredeti, a történelmi híd mintájára. Feljáróján a határőrök fabódéja, a sorompó lezárva. A határátkelő csak sátoros ünnepeken nyílik meg Aknaszlatina és Máramarossziget polgármestereinek kezdeményezésére, a határőrség helyi parancsnokainak jóvoltából. Jó, hogy legalább évente néhányszor az ottaniaknak megnyílik. Hogy mikor minősítik hivatalos határátkelőhelyé, azt Kijev és Bukarest politikusai hivatottak eldönteni. Ők pedig nem nagyon igyekeznek.

Aknaszlatinán békében élnek a népek. A közel tízezer lakosú nagyközség hatvan százaléka román, harminc százaléka magyar, tíz százaléka vegyes; ukrán, orosz, zsidó, türkmén. Akik a Szovjetunió éve alatt oda házasodtak.

– Vallásuk szerint pravoszlávok, görög katolikusok, római katolikusok, baptisták, adventisták, jehova tanúi – sorolja **Szokolán Ildikó** polgármester. Az óvodapedagógia–pszichológia szakon végzett, tapasztalt pedagógust két éve választották polgármesterré. Nem tagadja, hogy nem dúskálnak a javakban, mégis bízik Aknaszlatina jövőjében. Leginkább a bányában, aztán az Ukrajna és Románia közötti határnyitásban. Hogy a híd, valóban híd legyen a két szomszédos település és a két ország között. Addig sem tétlenkednek persze. Az évekig üresen tátongó kultúrházat tavaly elkezdték rendbe tenni. Egyelőre kialakítottak benne egy jókora sporttermet, meg egy olyat, amit idehaza teleháznak hívnak számítógépekkel, internet-hozzáféréssel. Azt mondja a polgármester asszony, hogy a következő két-három év alatt teljesen befejezik az épület felújítását és akkor egy elegáns multikulturális központban gyönyörködhetünk majd, ahol magyar, román és ukrán fiatalok művészeti csoportjai lelnek otthonukra. Jó jel, a bizalom jele, hogy megállt Aknaszlatinán a népesség fogyása. A turisták is jönnek nyaranta a sós tavakhoz.

Kétségeit sem rejti véka alá a polgármester asszony: – Mi történik velünk, ha a bánya hirtelen csődöt jelent? Berendezései elavultak, cserére várnak. A cég óriási adósságot görget maga előtt. Igaz, hogy ma még urai a helyzetnek, de mi lesz holnap, holnapután?

* * *

Háromszáz méter mélyen két jókora medence partján állunk **Mészáros Miklóssal**. Az alsóbb szintről két szivattyúval emelik ide a vizet, s majd innen a felszínre.

– Egyelőre bevált a technológia, nagy megnyugvás, hogy úrrá lettünk a helyzeten.

– *A falakat nem nyalja el a víz?*

– Nem. A betörő víz – egyelőre valóban nem tudjuk, honnan jön – már 32 és fél százalékos, telített sóoldat. Mivel a víz 33 százaléknál töményebbé nem válik, a beérkező, erősen koncentrált folyadék nem oldja a bánya falait.

– *Támrendszerek híján sokan tartanak omlásveszélytől.*

– Mert még sosem jártak sóbányában. A só sziklakemény. Nálunk, itt a kilences bányában 65 méter magas is lehet egy-egy nagyobb kamra. A vágatok szélessége húsz méter, két vágat között 36 méter széles tartólábakat hagyunk.

– *Honnan tudják, hol a só, merre haladjon a kombájn?*

– A geológusok centiméterre pontos térképeiről.

– *Mennyi időre elegendő sót rejt a föld méhe?*

– Még 33 ezer évre elegendőt.

Aknaszlatináról manapság a Kárpátok túloldalára, a 210 kilométerre lévő Kalus vegyipari üzembe szállítják a legtöbb sót. Vinnének többet is, ha a bánya egyetlen működő kombájnja többet győzne. De örülnek annak is, hogy csak ritkán törik, szakad benne valami. Hordják a sót máshová is. Ottjártunkkor egy cseh kamion pakolt nyalósót, az állattartó telepek nélkülözhetetlen csemegéjét. A nem ipari felhasználásra szánt aknaszlatinai só üledéket nem tartalmaz, rendkívüli tisztaságú. Ezért mondják a szakemberek, hogy Európa legjobb minőségű sókészletét ott rejtji a föld.

A sós tavak vizére érdemes volna sóleparlót telepíteni, hiszen a párolt só a legtisztább. Aranybánya lehetne, nem sóbánya – búcsúznak nevetve az aknaszlatinaiak.

* * *

A cikk elkészítéséhez nyújtott segítségért köszönettel tartozunk **Ambrus Pálnak**, Kárpátalja Técsői járása közigazgatási hivatala elnökhelyettesének a készséges tájékoztatásért. Aknaszlatinai házigazdánknak, **Vajnági Sándornak**, akit bútorasztalos üzemélnök letétele visszahúzott a sóbánya, valamint **Kovács Sándor** történésznek, az aknaszlatinai iskola nyugalmazott igazgatójának, akinek *Verejtékből fakadó sóvirágok* című, a máramarosi sóbányákat bemutató munkájából megtudhattuk többek között azt is, hogy **a sóbányászok minden történelmi korban viaskodtak a vízbetöréssel.**

Két óra Váradon

Mire elég két órahossza Váradon? Elsősorban arra, hogy együtt ebédeljünk **Gittai Istvánnal**, akinek szem körüli ráncai oly ismerősek. Honnan is? Persze Tokajból, az Írótaborból, ahová ők, nagyváradiak rendszeresen eljárnak enni, inni, barátkozni, nagyokat hallgatni és még nagyobbakat vitatkozni legutóbb folyóirataink nyomorúság-gáról, üres pénztárcájáról. Ehhez a témához az **Élő Jászkunságnak** és lehetne egy-két szava, de minnek? Attól a világ nemigen megy előre. Gittai István költő barátunk két vékonyka kötetecskével gyarapítja folyóiratunk könyvtárát és egy ajándék verssel hasábjainkat.

Ismét leszámolunk a „független” sajtó egy emberöltőn át kergetett ábrándjáról és újból beismerjük: egyetlen sajtótermék, médium sem független, ám e „nem függetlenségét” az adott szerkesztőség szellemi ereje emelheti az olvashatóság, az élvezhetőség magasságába. A három magyarországi megyei napilapot – a Hajdú-Bihari Naplót, a Kelet-Magyarországot és az Észak-Magyarországot – birtokló, osztrák tőkét gyarapító, debreceni székhelyű Inform Média Kft. a közelmúltban kebelezte be és gyúrta saját képére a nagyváradi Bihari Naplót. A gyakorlat jól ismert a magyarországi rendszerváltás azon hónapjaiból, amikor az MSZMP értékesítette megyei napilapjait. Az új gazdák – szakítva az ilyen-olyan színvonalon gyakorolt magyar újságírás mégiscsak élő hagyományaival – száműzték lapjaikból a gondolatot ébresztő írásokat és az általuk hirdetett új igényekre hivatkozva gyártanak másfél perc alatt végiglapozható sajtótermékeket. A sors ugyanúgy tett a Bihari Naplóval is, munkatársainak zöme egyik napról a másikra vált földönfutóvá.

Mentőövet egy román kézben lévő lap- és könyvkiadó dobott nekik, így jelenik meg 2004 március óta Váradon a Reggeli Újság, a Bihari Napló versenytársaként, kenyeret adva tizenkét újságírónak, szellemi táplálékot kínálva az igényesebb olvasónak. Hogy a lap román kiadójának van-e valamiféle „egyéb” szándéka és az miben rejlik, még nem derült ki. Ha szándéka nemes, akkor szurkoljunk együtt a Reggeli Újságnak.

A háromezres Nagyvárad hatvanezer magyarja egyébként sem unatkozik! Kézbe veheti kéthavonta a Várad című irodalmi, művészeti, társadalomtudományi folyóirat izgalmas számait **Szűcs László** szerkesztésében. A lap 2003. évi 6. számában zagyvarékasi földink, **Serfőző Simon** versére bukkanunk, aminek két okból is örvendünk. Először is ama tény újbóli gyakorlati bizonyítékaként, hogy a művészet soha nem ismert, így ma sem ismer határokat. Másodszor meg azért, mert általa és vele együtt is élesztgethetjük, majd szorosabbra fűzhetjük Szolnok, az Alföld közepe és Nagyvárad, a Partium szellemi kötelékeit.

Létezik, immár harmadik évfolyamába lépve folyamatosan megjelenik tehát a Várad című periodika a *Communitas* Alapítvány, az *Illyés Közalapítvány* és a Bihar Megyei Tanács támogatásával, ami irigylésre méltó biztonságot és bizonyosságot nyújt a folyóirat jövőjének. Így legyen! – emelik koccintásra poharukat váradi barátaink, hiszen nem a medve bőrére iszunk előre, hanem folyóiratuk hosszú életére.

A jókívánságokból jut bőséggel a gazdaságot, a kultúrát és az életmódot felvállaló hetilapnak, az *Erdélyi Riport*nak is. A Kárpát-medence magyarságának egyik legszínvonalasabb – ha nem a legszínvonalasabb – hetilapja életre hívásáért és életben tartásáért „fő” szerkesztő és kiadó, **Stanik István** életművének jelentős darabja a kétségtelenül nem a jobboldalhoz, a magyarországi politikai koordináták szerint inkább a balközéphez húzó **Erdélyi Riport**. (Magyarországon is előfizethető.)

A hetilap erényei között legyen mondva; az említett politikai attitűd ritkán és csak szelíden olvasható ki soraiból. Az **Erdélyi Riport** másik erénye, hogy nemcsak címében vállalja a riportot! Hétről hétre izgalmasnál izgalmasabb **riportok olvashatók** benne a mai magyar és a mai erdélyi, a romániai valóságról. A hetilap munkatársai nem restek ugyanakkor felkerekedni és ellátogatni az ukrainai Kárpátaljára, beszámolva az ottani magyarság politikai pofozkodásairól.

Végezetül – de egyáltalán nem utolsó sorban – váradi két óránkba belefér még egy látogatás az **Ady Endre Sajtókollégiumba**. Ugyan ki más volna a vezetője, mint **Szűcs László**? Nem alapító igazgatója a tíz éve működő, a távolabból, a székely megyékből is érkező, a tollforgatáshoz kedvet érző fiatalok oktatási intézményének. Neki csak nyakába szakadt a Sajtókollégium, amelynek tananyaga megegyezik a Magyar Újságírók Országos Szövetsége Bálint György Újságíró Akadémiájával. Úgy két éve Szűcs László megkapta a kulcsokat és a barátságos hátba veregetést: csináld tovább!

Tanévenként kéttucatnyian iratkoznak be és – láss csodát – járnak el rendszerességgel az **Ady Endre Sajtókollégium** foglalkozásaira. Néhányan eleve ott maradnak Nagyváradon, hiszen a város – mondjuk az Olt mellől nézve – maga a Nyugat-Románia határain belül. A végzettek egy része – az újságíró-diploma birtokában – helyből startol Magyarországra, a többség azonban visszatér szűkebb pátriájába és igyekszik bejutni – jórészt sikerrel – valamelyik helyi, megyei lap szerkesztőségébe.

E sorok papírra vetése közben kapom a hírt: még ebben az évben **két új, magyar nyelvű rádióadó** kezdi meg adását Nagyváradon. Az egyik a *Radio Varadinum* nevű, napi 24 órán át sugárzó kereskedelmi adó URH-n, a másik a középhullámon szóló, katolikus *Mária Rádió*. És még mondja valaki, hogy az *Ady Endre Sajtókollégiumban* végzett fiatal szakemberek a munkanélküliek seregét gyarapítják!

Kijevi magyarok

Tudunk-e valamit Magyarország legnagyobb szomszédjáról, túl azon, hogy a nagy Szovjetunió része volt és Kárpátalján is élnek magyarok? Azt hiszem, édeskeveset. Az elmúlt másfél évtized másfelé irányította figyelmünket.

A magyar–ukrán, ukrán–magyar gazdasági kapcsolatok a mélyponton. Kulturális kapcsolatainkkal sem dicsekedhetünk. Nem azt mondom, hogy hiábavaló a kijevi magyar nagykövetség illetékes munkatársainak törekvése, sokkal inkább a hazai politikai szándékot hiányolom. A „főcsapás iránya” számukra az EU volt. Kit érdekelt, hogyan él tőlünk keletre Európa harmadik legnagyobb országa a maga 38 milliónyi lakosával?

Azok a magyarok, akik ma Kijevben, Ukrajna fővárosában élnek, többnyire Kárpátalján születtek, és tanulni mentek a szomszédos ország fővárosába, aztán – miután bizonyították tehetségüket – otthagadtak egyetemi tanszékeken, vagy tudományos kutatóintézetben és mára e tanszékek, intézetek vezetőiként, vezető munkatársaiként öregbítik a magyar szellem hírét orosz, avagy ukrán nyelven. Karcsú kötet, inkább füzetecske a Kijevi Magyar Tudományos Közlöny a Kijevi Magyar Tudományos Társaság tagjainak – a kiadványban tizenketten szerepelnek – életrajzával, tudományos munkájuk ismertetésével.

A körülbelül 180 Kijevben élő magyarnak – ennyien a Kijevi Magyarok Egyesületének tagjai – nagyjából tíz százaléka (!) foglalkozik tudományos kutatással, vagy a felsőoktatásban dolgozik. Az ottani magyar tudósoknak és egyetemi tanároknak jelentős számánál még figyelemre méltóbb tudományos teljesítményük; öten nagydoktori, heten kandidátusi fokozattal rendelkeznek, ketten a Magyar Tudományos Akadémia külső tagjai.

Már három éve megalakították a Kijevi Magyar Tudósok Társaságát, melynek egyik legfontosabb feladata, bekapcsolódni az anyanemzet kulturális, tudományos, gazdasági stb. életébe, még ennél is határozottabban: a magyar–ukrán tudományos kapcsolatok fejlesztése.

Fizikus és matematikus, kémikus és jogász, orvos és botanikus, közgazdász és biológus, valamint geológus – széles a paletta. Fontos lenne minél többet hallani, tudni róluk, arról, hogyan gondolkodnak a tudomány XXI. századi szerepéről, anyanemzetük (a magyar) és szülőhazájuk Ukrajna a mostaninál gyümölcsözőbb együttműködéséről.